

Posudok na bakalársku prácu

Barbora Votápková: Antisionistická kampaň v Rudém právu mezi roky 1951-1952

Predložená bakalárska práca je venovaná analýze článkov periodika *Rudé právo* vo veci antisionistickej kampane v Československu. Autorka prejavuje dlhodobu záujem o dejiny Židov v českom prostredí, resp. o problematiku antisemitizmu. Práve tento záujem ju priviedol k spracovaniu témy, ktorá v našej historiografii nepatrí medzi neznáme (viď. napr. práce Karla Kaplana a iných autorov spomenutých na s. 10-11), ale zároveň stále ponúka veľký priestor pre nové analytické spracovanie. Verím, že predložený text môže byť pre autorku začiatkom ešte hlbšieho záujmu o problematiku povojnových dejín a antisemitizmu v Československu. Zároveň musím podotknúť, že autorkin záujem o tému sa prejavil aj na pomerne veľkom rozsahu práce, pričom neponúka len obligátne zhrnutie problematiky, ale gro textu je postavené na primárnom výskume tlače, ktorý tvorí viac ako polovicu diela.

Keďže som mal možnosť bližšie sledovať autorkinu prácu a konzultovať s ňou na dané témy, musím upozorniť, že napriek počiatočnému veľkému nadšeniu, následne prešla do dlhšej pasivity, ktorú až v závere vystriedal veľký a obsahovo hodnotný finiš. Toto moje pozorovanie podopiera aj predložený text, kde je očividné, že bol dokončovaný vo veľkom časovom strese. Dôsledkom toho, dielo obsahuje viacero lapsusov, ktoré by sa v kvalifikačnej práci tohto typu nemali objavovať (napr. písanie bodiek, medzier, veľkých písmen, neuvedenie celého mena, zlé skloňovanie slov atď.). Do veľkej miery ide však o ľahko odstrániteľné nedostatky, ktoré mohli vzniknúť aj pri dodatočných autorkiných zásahoch do textu.

Z obsahového hľadiska je práca rozdelená do ôsmych kapitol, ktoré približujú medzinárodnú situáciu, ako aj domáce a stranícke kontexty kampane. V úvode sa autorka zaoberá vymedzením základných pojmov, v rámci čoho upozornila aj na veľmi dôležitý rozdiel v dobovom používaní termínov „antisemitizmus“ a „antisionizmus“, ktoré sú z hľadiska predloženej práce kľúčové. V kontexte skúmanej kampane boli: „*Slova jako Žid, židovský byla nahrazena termíny sionista, sionistický ... Nejednalo se o antisemitismus, protože šlo o potírání “sionistického spikleneckého centra”, které škodilo lidové demokracii.*“

(s. 26). Podobne oceňujem aj pozornosť ktorú v práci venovala využívaniu ďalších frekventovaných termínov, ako napr. fašizmus atď.

Skúmané *Rudé právo* v tomto kontexte reprezentuje oficiálnu stranícku líniu, odráža propagandistické stratégie a politické kontexty, v ktorých sa proces s Rudolfom Slánským a „spikleneckým centrom“ odvíjala. Autorka sa sústredila predovšetkým na propagandu priamo spojenú so súdnym procesom a podrobne čitateľa oboznamuje z jednotlivými obvineniami a zápletkami. Na základe predloženého výskumu ukazuje, že *„tvůrci procesu nejvíce rozpracovali obvinění v hospodářské a finanční oblasti, čímž se snažili využít ve společnosti již zakořeněných stereotypů o židovské menšině“* (s. 5, 64). Ukazuje, ako bol obraz „sionizmu“ reprezentovaný a zneužitý v neprospech účelovo poskladanej skupiny obvinených, označených za zradcov a spolupracovníkov západného imperializmu: *„Nálepka sionismu“ fungovala jako nástroj očernění, zdůvodnění viny a také dávala obžalobě prostor, aby k ní připojila další obvinění, která se dala automaticky vysvětlit pomocí stereotypních obrazů, které byly také zapracovány do obsahu procesu ve formě, ve které byl prezentován široké veřejnosti“* (s. 63). Práve jedným zo zaujímavých výsledkov predloženej práce je aj analýza fungovania už stáročia starých protižidovských stereotypov v komunistickej propagande. Za iný dôležitý výsledok považujem konštatovanie, že proces mal aj určité vnútropolitické špecifiká, vyvstávajúce z hospodárskych neúspechov krajiny, slovami autorky: *„potřebě autorů procesu vypořádat se s aktuálními problémy“* (s. 64), čo vysvetľuje aj na základe obvinení z rozkrádania štátneho majetku a hatenia hospodárskych plánov štátu. Toto zistenie zároveň navodzuje otázky aj smerom ku špecifikám československého prostredia, keďže podobné procesy neboli usporiadané vo všetkých krajinách socialistického bloku a preto sa pýtam, je možné identifikovať aj určité rozdiely medzi kampaňami v Československu a v ostatných spriatelených krajinách?¹ Keďže bežne sa píše najmä o tom, čo mali spoločné.

Napriek tomu, že bakalársku prácu Barbory Votápkové považujem za vydarenú, určité rezervy vidím v častiach, kde ponúka širšie a komparatívne ladené úvahy o politickej situácii v socialistickom tábore, resp. v možnostiach metodologického poňatia výskumnej kapitoly. Autorka sa rozhodla o tradičný historický prístup k tlači, pričom upozornila na viacero zaujímavých záležitostí (navýšenie počtu stránok, umiestnenie článkov a ich spracovanie, najčastejšie využívané propagandistické metódy v Rudom práve atď.). Zároveň by ale bolo

¹ Porovnanie s Rajkovým prípadom autorka čiastočne približuje.

možné použiť z metodologického hľadiska jasnejšie zdefinované kvantitatívne aj kvalitatívne prístupy (napr. diskurzívnu analýzu CDA).² Naštudovanie si tejto problematiky preto môže v budúcnosti predstavovať pre autorku zaujímavú výzvu.

Taktiež by stálo zato zmieniť sa viacerými vetami aj o priebehu a výsledkoch samotného procesu, napriek tomu, že Votápková jasne deklarovala záujem písať predovšetkým o dobovej propagande a je samozrejmé, že daná propaganda kopíruje obsahovú stránku procesu.

Aj keď mi je jasný autorkin zámer pri pomenovaní niektorých kapitol, v niektorých prípadoch by som navrhoval premyslieť alebo spresniť ich názvy (s. 36, 39). Sú pojaté z môjho pohľadu príliš literárne.

A posledná poznámka: do akej miery sa líšili publikované dokumenty o „Slánskeho spiknutí“³ s článkami v tlači? Vidíte tam nejaké konkrétne prepojenie, alebo rozdiel?

Na záver mi teda ostáva len skonštatovať, že Barbora Votápková predložila k obhajobe veľmi zaujímavú a vydarenú prácu, ktorá odráža širšie kontexty zvolenej problematiky, ako aj jej hĺbkovú analýzu. Podarilo sa jej na konkrétnom príklade pomenovať jazyk a metódy dobovej propagandy, ako aj ich širšie antropologické kontexty. Z vyššie napísaných dôvodov preto navrhujem prácu hodnotiť ako výbornú (1).

V Prahe, 1. 9. 2015

² K tomu napr. PETRJÁNOŠOVÁ, Magda - LÁŠTICOVÁ, Barbora: Ako analyzovať tlač : možnosti kritickej diskurzívnej analýzy. In: *Československá psychologie*, 54, 2010, 3, s. 290-300.

³ Myslím na publikáciu Ministerstva spravodlivosti: *Proces s vedením protistátného spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. Praha : Orbis, 1953.